Çebiş Evi'nden Hisartepe'ye

Doğan Tekeli'nin Çebiş *Evi'nden Hisartepe'ye* başlığını taşıyan otobiyografisi Yapı Kredi Yayınları etiketiyle şubat ayında raflarda yerini aldı. 7 yıl önce 2012'de, aynı yayınevince basılan *Mimarlık: Zor Sanat* adlı kitabında Tekeli, mimarlık okuluna adım atışı ve devamındaki 60 yıllık meslek yaşamının olaylarını anlatırken, bu kitapta okuru 90 yıla yayılan yaşam öyküsüne tanık olmaya davet ediyor.

> *"Yaşamım ile ilgili olarak sadece mesleki anılarımı yazmış olmak bana yeterli gelmiyordu."*

Doğan Tekeli'nin anlatacakları vardır: Yaşamıyla ilgili sadece mesleki anılarını kaleme almış olmak ona yeterli gelmemektedir. Zihninde "inatçı bir şekilde" dolanıp duran "uçup gitmeyen" hatıraları "bir ucundan yazmaya" başlar. Çalışmaları 3 yıl süren özyaşamöyküsü, 1929 yılında Isparta'daki iki katlı bir Türk evi olan Çebiş Evi'nde başlar, geçmiş günlerin anılarıyla işlenerek bugüne, Anadoluhisarı'ndaki Hisartepe Evleri'ne uzanır; mimarlığın ve mimarlık mesleğinin Türkiye'deki bir dönemini yüzyılın sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik bağlamlarıyla bir arada sunar. Kitap, Tekeli'nin bütün eserleri içerisinde önemli bir yere sahip: Daha ziyade mimarlığıyla bildiğimiz Doğan Tekeli'yi tanıma ve anlamada otobiyografi aracılığıyla bütünlüklü bir yaklaşıma kavuşuyoruz. Diğer bir deyişle, yaşam öyküsü, parçaları birleştiriyor, süreklilikler kuruyor; aynı zamanda oldukça üretken ve hareketli geçen bir yaşamın kırılma noktalarını, dönemeçlerini belirliyor.

Çebiş *Evi'nden Hisartepe'ye* D. Tekeli'nin ilk kitabı değil. Tekeli-Sisa Mimarlık Ortaklığı'nın kurumsal üretimlerinin bir parçası olan, yapı ve projelerini sunan ilk monografi meslekte 20. yılda (1976), ikinci monografi ise meslekte 40 yıl dönemecinde (1994) yayımlanmıştı.[1] Ne var ki bu kitaplar mesleki pratiğin sadece sonuç ürünlerini paylaşıyor, arka planda yaşanan kayda değer hikâyelerin sunumunu içermiyordu. Dolayısıyla 2012'de basılan *Mimarlık: Zor Sanat*, Tekeli'nin daha ilginç bulduğu için eksikliğini hissettiği ve zamanım olursa yazmak isterim dediği mesleki anılara odaklanmış, Türkiye'de 60 yıl üretimde bulunan bir mimarın yapı ve projelerinin artalanındaki hikâyeleri gün yüzüne çıkarmıştı.[2] Devamında gelen otobiyografi ise uzun ve üretken, dinlenmeye değer bir yaşamın ilk elden anlatılan hikâyesi. Tıpkı monografiler gibi her iki kitap da Türkiye'de mimarlık alanının, yanı sıra mimari kültürün oluşumuna katkıda bulunan girişimlerdir.

> *"Benim yaşam öyküm, kimi neden ilgilendirsin?"*

Çebiş *Evi'nden Hisartepe'ye* her kesimden okurun ilgisini çekebilecek bir anlatı, zira özyaşamöyküsü doğrudan meslek alanına girmeyen edebi bir türdür; edebiyat ile tarih arasında bir yerlerde konumlanan bir tarih yazım yöntemidir. Burada okur, Türkiye'de ve dünyada 1929'dan 2019'a yaşananlara, sosyoekonomik hayata, siyasete, kültüre ve mimarlığa Tekeli'nin yaşamı aracılığıyla ve onun bakış açısından tanık olur. Dolayısıyla, ortaya çıkan eser sadece bir yaşam öyküsü değildir, yaşanılan dönemi yansıtan, belgesel niteliği kazanmış, kamuya ait bir hikâyedir. Aynı zamanda, kitap boyunca olay örgüleri ve aktörlerle sıklıkla kurulan öyküleyici anlatım sayesinde Tekeli'nin yaşamı gözümüzde canlanır, bugün için uzak ve belki de soyut görünen şeyler başka bir gerçeklik kazanır ve ilgi alanımıza girer. Bu bağlamda Tekeli'nin yaşam öyküsünün belki de niyet etmediği bir rolü de üstlendiğini düşünüyorum: Mimariye duyulan

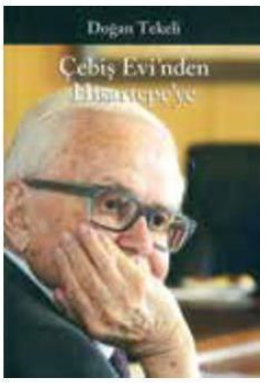

Doğan Tekeli, Çebiş *Evi'nden Hisartepe'ye*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Şubat 2019, 400 s.

ilgiyi sıcak tutmak. Kitap, mimarlığın toplumsallaşmasında popüler bir açılım sunar ve mimarlığın çağdaş kültürün bir parçası haline gelmesi yolunda bir adım atar.

90 yıla yayılan ömrün 60 yılı bilfiil meslek pratiğiyle geçtiği ve Tekeli'nin belirttiği gibi "mimarlık… bırakılabilecek bir uğraş" olmadığı için Çebiş *Evi'nden Hisartepe'ye* edebi bir tür olduğu kadar mimarlık alanına ait bir eserdir de. Dolayısıyla mimariyle ilgilenen okurun heyecanla karşılayacağı detaylarla örüldüğünü de ayrıca vurgulamak gerek. Mimarlığın otobiyografide üstlendiği rol çerçevesinde, kitap, yaşam öyküsü ve mesleki pratik arasındaki temsil ilişkisine dair üretken bir tartışma alanı açar: Özyaşamöyküsü Tekeli mimarlığını okumada bir artalan kuruyor mu? Mimarın yaşamını bilmek mimarlığını anlamada nasıl bir yol öneriyor? Tersi de mümkün mü: Otobiyografi Tekeli mimarlığını, Tekeli'nin kişisel tarihi içerisine yerleştirme girişimi mi? Mimar, döneminin söylemiyle nasıl ilişkiye girmiş, mimar olarak kimliğini nasıl inşa etmiştir? Otobiyografi, mimari üretimin ve tasarımların ardındaki düşüncelere dair nasıl bir bilgi sunuyor? Kuşkusuz çeşitlenebilecek, derinleşebilecek pek çok çalışma araştırmacılarını beklemektedir. Her durumda, mimarın yaşamına dair ilk elden bilgi aktarımının ve mimarın düşüncelerinin aracısız paylaşımının değerli bir yanı var. Türkiye'de son yıllarda mimari yayın alanındaki göreli artışa rağmen, mimarların yazıyla olan mesafeli ilişkileri hesaba katıldığında, Tekeli'nin alana katkısı daha da bir önem kazanıyor.[3]

> *"Gerçekte yazmak, bir mimari proje üzerinde çalışır gibi düşünerek ve yazdıklarımı tekrar tekrar gözden geçirerek yazdığım için bana zor geliyordu."*

Çebiş *Evi'nden Hisartepe'ye,* Doğan Tekeli yanı başınıza oturmuş anlatıyor, siz de dinliyormuşçasına okunuyor. Yazı taslakları üzerinde uzun süre çalışmak, yeniden yeniden, proje eskizi yapar gibi yazıyor olmak anlatıyı akıcı ve yalın kılmış. Metne, Tekeli'nin albümlerinden seçildiğini düşündüğüm fotoğraflar eşlik ediyor. Ne var ki kitapta biyografik belge ve kaynak (günlükler, mektuplar, seyahat notları vb) kullanımı sınırlı kalmış. Özyaşamöyküsünün bu yolla sadece bir "kurgu" olduğunu, olsa olsa gerçeğe yakın bir anlatı olduğunu okura hatırlatmak istediği varsayılabilir. Bir diğer deyişle, otobiyografi gerçeğin katmanlar halinde sunumudur: olan/yaşanan, hatırlanan/yazılan ve okunan…

> Yaşam öyküleri, sanıldığınca karışımsız değil, karışımlıdır. Her bir yaşam öyküsü, öbür yaşamların parçacıklarıyla tamamlanır. (Özdemir Asaf, *Yalnızlık Paylaşılmaz)*

Otobiyografi başka yaşamların parçacıklarıyla örülmüştür: aile fertleri, komşular, öğretmenler, sınıf arkadaşları, dostlar, işverenler ve meslektaşlar… Dönemin pek çok ismi kitap boyunca, kimi zaman tekrar tekrar karşımıza çıkarak Tekeli'nin yaşam öyküsünde yerini alır. Anılarımız, yaşamımız paylaşımlıdır: Mutluluklar, heyecanlar, üzüntüler, paylaşımlar, kırgınlıklar, hayal kırıklıkları ve yaşam dersleri… Pek çok isim kendi geçmişleriyle ve Tekeli'nin yaşamında oynadıkları rollerle otobiyografinin bir parçası olur. Başka bir deyişle, Tekeli, anlatısıyla kendini tarihselleştirirken tanıklarını da üretir.

> *"… daha iyi bir iş çıkarabilmek için kendi kendimle yarışmaktan kurtulmuştum."*

Herhangi bir işin büyük bir ciddiyetle, saygıyla, kararlılıkla nasıl yapılacağına dair inancı sıcak tutmak isteyen her kesimden okur için Çebiş *Evi'nden Hisartepe'ye.* Büyük sürprizlerin, heyecanların, şaşırtmacaların olmadığı, alçakgönüllüğün, samimiyetin, ince bir espri anlayışının ise bol olduğu bir "klasik"… Günün karmaşasında doğru olanın ne olduğuna dair bir belirsizliğe düştüğümüzde, iyi bir şeyler üretmenin lezzetinden şüphe duyduğumuzda, kalıcı değerlere dair arayıştan yorulduğumuzda, kısacası ihtiyaç duyduğumuz her an geri dönülecek dingin bir su…

Nice yıllara Doğan Tekeli! Varlığınız bizi güçlü kılıyor…

Selda Bancı, Dr.,
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Notlar

1. D. Tekeli, S. Sisa, *Doğan Tekeli-Sami Sisa (1954-1974) Projeler Uygulamalar-Architectural Works*, Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1976; D. Tekeli, S. Sisa, *Doğan Tekeli-Sami Sisa: Projeler, Yapılar (1954-1994),* YEM Yayın, İstanbul, 1994.
2. D. Tekeli, *Mimarlık: Zor Sanat*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s.15-16.
3. Mimarlık alanına temas eden anı, biyografi ve otobiyografiler arasında güncel örnekler olarak şunları not etmek mümkün: E. Elmas, *Mimarlık Anıları 1963-2013*, Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi, İstanbul, 2012; N. İnceoğlu, *Anılarda Yalnızlar*, YEM Yayın, İstanbul, 2008; R. Kafescioğlu, *Yüksek Mühendis Mektebi'nden İstanbul Teknik Üniversitesi'ne Bir Dönüşümün Öyküsü ve Anılar*, YEM Yayın, İstanbul, 2018; H. Kuruyazıcı (haz.), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu, Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler*, YKY, İstanbul, 2008; H. Suher, *Kamu Yararı'nı Öncelikli Gören Bir Yaşam Öyküsü İnsanlar Anıldıkça Yaşar*, YEM Yayınları, İstanbul, 2010; Ş. Vanlı, *Mimarlık Sevgilim*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000; A. Boysan, *Hayat Tatlı Zehir- Aydın Boysan Kitabı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014; D. Hasol, *Aferin Desinler Diye… "Doğan Hasol Kitabı"*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011; D. Kuban, *Bir Rönesans Adamı "Doğan Kuban Kitabı"*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.